

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Aalborg Universitet

Indledning

Arler, Finn

Published in:
Biodiversitet. Videnskab Kultur Etik I-II

Publication date:
2009

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Arler, F. (2009). Indledning. I F. Arler (red.), *Biodiversitet. Videnskab Kultur Etik I-II* (Bind 1, s. 13-31). Aalborg Universitetsforlag.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Indledning

Emnet for denne afhandling er menneskers forhold til og tolkninger af en uhyre væsentlig bestanddel af naturen som helhed og af vort miljø i særdeleshed, nemlig den levende verdens kvalitative såvel som kvantitative mangfoldighed. En mangfoldighed vi også selv hver især udgør en beskeden del af. Afhandlingens emne er således ikke menneskers forhold til enkelte, særligt udvalgte organismer eller arter, men netop til mangfoldigheden af dem, og dermed også til forskelligheden eller diversiteten af organismer og divergensen af de konstellationer, som organismene til sammen danner. Det grundlæggende spørgsmål, som udgør den røde tråd gennem afhandlingen, er, hvordan vi som mennesker teoretisk og etisk-kulturelt håndterer den biologiske diversitet, vi er omgivet af. Hvordan deler vi den op? Hvilke kulturelle genrer har udviklet sig omkring den? Hvordan forholder vi os etisk til den?

Afhandlingen er af humanøkologisk karakter. Den ligger da også på linie med anden humanøkologisk forskning i flere henseender. For det første er emnet for afhandlingen aspekter af samspillet mellem mennesker og deres omgivende miljø, sådan som det finder sted indenfor naturen som helhed. For det andet tager den sit udgangspunkt i miljø- eller naturtilstande, der af den ene eller anden grund må betragtes som problematiske, i dette tilfælde begrundet i tabet af biologisk forskellighed. For det tredje analyserer den idéer og forestillinger, som mennesker gør sig om sit miljø, ikke mindst det særlige sagsforhold, som afhandlingen omhandler, nemlig den biologiske diversitet. For det fjerde spiller etikken, dvs. spørgsmål om det gode og det rette, en central rolle. Afhandlingen dækker ikke alle de aspekter, man ville kunne inddrage i en humanøkologisk analyse af menneskers relationer til den biologiske forskellighed. Den koncentrerer sig om udvalgte elementer, som har forekommet mig særligt interessante, når man tager sit udgangspunkt i det, jeg nedenfor skal betegne som den etisk-kulturelle sfære. Jeg skal i de følgende afsnit sige lidt mere om afhandlingen emne, metode og disposition.

Biodiversitet som tema

Selve ordet 'biodiversitet' er relativt nyt. Det blev brugt første gang i 1985 i nogle arbejdspapirer, forfattet af arrangørerne af den berømte konference, som blev afholdt i Washington D.C. i september 1986 under overskriften "National Forum on BioDiversity."¹ 'Biodiversitet' er en sammentrækning af ordene 'biologisk' og 'diversitet,' og selvom også sammenstillingen af disse to ord er forholdsvis ny,² så er selve interessen for den biologiske diversitet eller den biologiske mangfoldighed naturligvis langt ældre. Mennesker har altid levet midt i, af og med mangfoldigheden af andre levende organismer. Et selvstændigt studieobjekt har det været i det mindste tilbage til det antikke Grækenland, og meget tyder på, at den allerede forud herfor var genstand for en særskilt interesse, der går langt ud over nytteværdien. Når emnet i dag er blevet så centralt, er grunden, at artsrige lokaliteter som regnskove, koralrev etc. hastigt indskrænkes under pres fra menneskelig aktivitet, og at mange dyre- og plantearter i andre områder, der påvirkes af mennesker, er på vej til at forsvinde.

Det nye ord 'biodiversitet' har i løbet af meget kort tid vundet indpas i både videnskabelige, etiske, kulturelle, politiske, juridiske, økonomiske og administrative debatter. Det er blevet et nøgleord på tværs af genrer og sfærer og har fungeret som brobygger ikke blot mellem sagsområder (naturvidenskab, jura, økonomi, filosofi mv.), men også mellem ekspertkulturerne og de bredere politiske og kulturelle offentligheder. Ikke mindst siden vedtagelsen af en biodiversitets-konvention ved Rio-mødet i 1992 har det været en central term for alle, der beskæftiger sig med naturpolitik, hvad enten det er som forsker, som politiker eller som aktivist.

Den succes, som ordet har haft på tværs af traditionelle skel, er på mange måder bemærkelsesværdig. I de biologiske artikler, der er katalogiseret i Biosis-databasen, 100-dobles antallet af årlige referencer på ordet 'biodiversity' således fra 5 til 543 i perioden fra 1989 til 1994. I 2001 var antallet oppe på 2.693, og da jeg lavede en søgning i oktober 2007, gav det 6.436 resultater for 2006 og foreløbig 4.659 for 2007. I perioden fra 1993 til oktober 2007 kan man samlet finde ikke mindre end 41.584 referencer. Antallet af artikler, der er registreret i Web of Science, og hvor ordet 'biodiversity' indgår i titel, abstract eller keywords, var ifølge Julia Koricheva og Helena Siipi i 1992 nået over 100 om året og passerede otte år senere de 1000. Det udkonkurrerede dermed ordsammenstillingen 'biological diversity' med en faktor 10 og 'ecological diversity'

¹ E.O. Wilson & F.M. Peters (eds.): *Biodiversity*, Washington D.C: Nation. Acad. Press 1988.

² Mange har antaget, at termen 'biologisk diversitet' opstod omkring 1980, hvor Thomas Lovejoy skrev en artikel om biologisk diversitet til Carter-rapporten *The Global 2000 Report to the President* (J.L. Harper & D.L. Hawksworth: "Preface", in: D.L. Hawksworth: *Biodiversity. Measurement and estimation*, London: Chapman & Hall 1995, p. 6). Anne Magurran har gjort opmærksom på brug af termen helt tilbage fra 1950'erne – og antager at der findes endnu ældre anvendelser (A.E. Magurran: *Measuring Biological Diversity*, Oxford: Blackwell 2004, p. 6). Jf. også hertil David Takacs: *The Idea of Biodiversity. Philosophies of Paradise*, Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press 1996, chp. 1-2.

med en faktor 100.³ Dette resultat bekræftes af min egen søgning på Web of Science i oktober 2007, hvor jeg fik 21.090 resultater for 'biodiversity,' 2.149 for 'biological diversity' og kun 315 for 'ecological diversity.' Da jeg i foråret 2002 søgte på ordet 'biodiversity' på den største søgemaskine, Google, gav det 1,1 million referencer ('biodiversitet' gav 6520). Tre år senere var antallet oppe på 12,9 millioner ('biodiversitet' gav 44.100), og en søgning i sommeren 2007 gav mere end 27 millioner referencer ('biodiversitet' gav knap 300.000).

Verden over arbejder stadigt flere forskere under overskriften 'biodiversitet.' Nogle kortlægger den biologiske forskellighed, andre undersøger de faktorer, som har indflydelse på den. Gennem en bemærkelsesværdig organisatorisk indsats er der etableret en lang række institutioner med biodiversitet som primært tema, ligesom mange ældre organisationer har valgt at omformulere formålet, så 'biodiversitet' indgår som en central del. Skal man nævne nogle få af de mere iøjnefaldende initiativer på globalt plan kunne det være:

- *Global Biodiversity Information Facility* (GBIF) blev igangsat i 1999 – med OECD som initiativtager. Faciliteten er etableret ved Zoologisk Museum i København med det formål at lette adgangen til globale biodiversitetsdata.⁴
- *Species 2000 Programme*, oprettet 1994 af bl.a. International Union of Biological Sciences (IUBS), for at sikre tilgang til og koordination af databaser med henblik på at etablere et Catalogue of Life med alle kendte arter.⁵
- *DIVERSITAS* sponseres af en række internationale organisationer med det sigte at fremme en "integrativ" biodiversitet-videnskab, der forbinder biologiske, økologiske og sociale discipliner.⁶
- *The Tree of Life Web Project* (ToL) er en kortlægning af den biologiske mangfoldighed.⁷ Projektet omfatter i øjeblikket mere end 5000 hjemmesider, med information om de forskellige organismegrupper på Jorden, deres evolutionære historie og særegne karakteristika.
- *Global Biodiversity Forum* (GBF), blev etableret i 1993 af IUCN, WRI, UNEP, and ACTS for at fremme analyser af økologiske, økonomiske, sociale and institutionelle forhold i relation til biodiversiteten.⁸

Disse initiativer og organisationer udgør blot toppen af et organisatorisk isbjerg af betydelige dimensioner. Succesen for begrebet har ikke været meget mindre indenfor den politiske sfære, hvor vedtagelsen af en særlig konvention i

³ Julia Koricheva & Helena Siipi: "The Phenomenon of Biodiversity," in: Markku Oksanen & Juhani Pietarinen: *Philosophy and Biodiversity*, Cambridge University Press 2004.

⁴ *Memorandum of Understanding for the Global Biodiversity Information Facility* (2000). Dette og en andre dokumenter om GBIF kan hentes på <http://www.gbif.org> (februar 2008).

⁵ Jf. hjemmesiderne <http://www.sp2000.org/> og <http://www.itis.gov/>.

⁶ Jf. hjemmesiden <http://www.diversitas-international.org/>.

⁷ Jf. hjemmesiden <http://www.tolweb.org/tree/>.

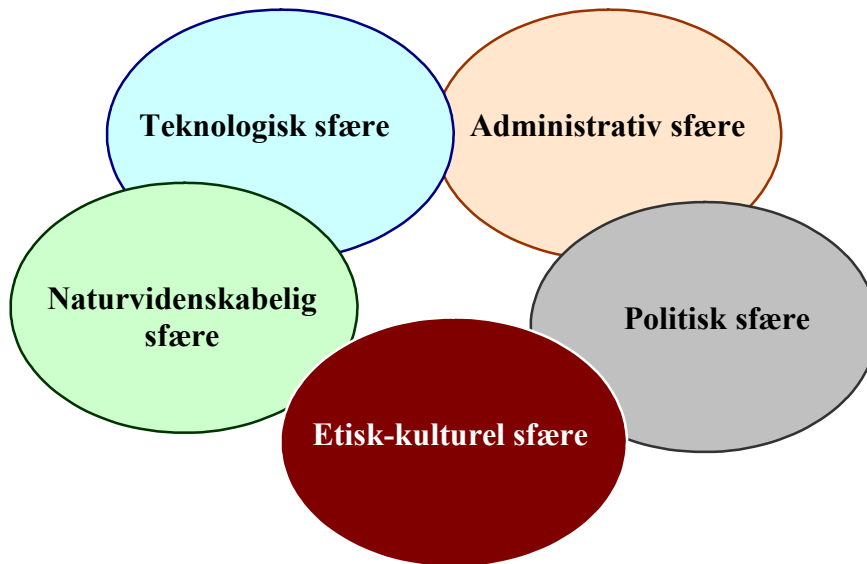
⁸ Jf. hjemmesiden <http://www.gbif.ch/> (februar 2008).

1992 naturligvis har haft afgørende betydning – også for etableringen af videnskabelige forsknings- og dokumentations-institutioner. Det er vanskeligt at finde et land, som ikke har vedtaget politiske programmer og handlingsplaner, der sigter på at bevare eller fremme biologisk diversitet – som oftest i tilknytning til konventionen fra Rio. I de uafhængige natur- og miljøpolitiske organisationer har 'biodiversitet' af samme grund bevæget sig højt op på top-ti listen over de mest anvendte slagord. Selv i bredere etisk-kulturelle debatter har ordet vundet indpas, både i fagtidsskrifter og i bredere offentlige fora, og blandt administratører og samfundsforskere af forskellig slags er spørgsmålet om, hvordan man skal implementere det politiske mål om at sikre biodiversiteten, blevet et almindeligt forekommende tema.

Biodiversitetens sfærer

Den brobyggende rolle, som ordet har fået, er lige så bemærkelsesværdig som dets kvantitative succes. I mange år har det signaleret, at der blev gået på tværs af traditionelt adskilte sfærer eller traditioner. 'Biodiversitet' er introduceret med udgangspunkt i forskning, der hører hjemme i den naturvidenskabelige verden. Det er imidlertid samtidig navnet på et centralt etisk-kulturelt og politisk sagsområde af almen relevans. Begrebet blev da også introduceret af biologer, der udtrykkeligt bestræbte sig på at komme ud over deres egen kreds i et forsøg på at gøre bredere grupper bevidste om problemet med en faldende diversitet. Det er ingen tilfældighed, at initiativtagerne til den konference, der introducerede begrebet, gav plads til indlæg fra andre faggrupper, bl.a. filosoffer og økonomer, der hver på deres måde diskuterede værdier i relation til den biologiske mangfoldighed. 'Biodiversitet' har fra starten på samme tid været et naturvidenskabeligt, et etisk-kulturelt og et politisk begreb, der er blevet ført i felten for at opnå opmærksomhed om et samfundsmæssigt problem.

Tilstedeværelsen af en diversitet af faglige tilgange gør det nødvendigt at præcisere det ståsted, hvorfra problemstillingerne i denne afhandling vil blive aflæst. Til det formål skal jeg kort optegne de forskellige områder, hvor biodiversiteten kan tematiseres med forskellige sigtemål, prioriteringer, relevanskriterier etc. I *Figur 0.1* har jeg i forenklet form optegnet nogle af de væsentligste af disse områder eller sfærer. Med 'sfære' skal jeg forstå et særligt videns- og handlingsområde med særlige prioriteringer, fokusområder, tilgange, standarder, regler, organisationer, institutioner, vaner, forståelsesmønstre, teorier etc., som på en række væsentlige punkter adskiller det fra andre tilsvarende områder. Afgrænsningen til andre sfærer er aldrig skarp, og sfærerne er langt fra internt homogene, men rummer hver især en række særømråder med gensidigt afvigende vaner og prioriteringer.

Figur 0.1. Fem sfærer med uensartede tilgange til spørgsmålet om biodiversitet.

I den *naturvidenskabelige* sfære undersøges og opgøres den biologiske forskellighed med naturvidenskabelige metoder. Centrale spørgsmål er: Hvor meget er der af den? Hvor finder man den? Hvad trues den af? Hvordan skal den måles og optegnes? Hvilke indikatorer vil det være relevant at måle på? Interessen er typisk forbundet med en række andre problemstillinger af evolutionsteoretisk, genealogisk eller økologisk art. Institutionelt er denne sfære primært knyttet til biologisk orienterede forsknings- og uddannelsesinstitutioner, museer, dokumentationscentre o.lign.

I den *teknologiske* sfære vurderes det på baggrund af naturvidenskabelige undersøgelser hvordan diversiteten kan bevares eller fremmes eksempelvis gennem forskellige former for landskabs- eller naturpleje, eller blot gennem begrænsning eller afvikling af menneskelige aktiviteter. Denne sfære vil naturligvis overlape den naturvidenskabelige, f.eks. ved identifikationen af trusler. Den er derfor også knyttet til både forsknings- og forvaltningsinstitutioner af forskellig art, men rummer samtidig en rent teknisk-praktisk side.

I den *administrative* sfære er hovedproblemet, hvilke virkemidler – planlægningsmæssige, juridiske, økonomiske, informative – der vil være mest egnede og effektive at tage i brug. Et vigtigt element består i overhovedet at omsætte de naturvidenskabelige termer og indsigter til administrativt håndterbare størrelser.⁹ Også her er kerneinstitutionerne af forsknings- og forvaltningsmæssig art, selvom de involverede faggrupper er nogle andre.

⁹ Jf. bl.a. Fred Bosselman: "A Dozen Biodiversity Puzzles," in: *N.Y.U. Environmental Law Journal* 12, 2004: pp. 364-506.

Den *politiske* sfære er særegen på to måder. For det første er den ikke, og bør principielt ikke være, en særskilt ekspertsfære. Hvor der i den naturvidenskabelige, den teknologiske og den administrative sfære foregår debatter præget af ekspertviden, må den politiske sfære i demokratiske samfund tilstræbes at være så åben og begribelig som muligt for alle borgere. Debatterne i den politiske sfære overlapper dog åbenlyst dem, der finder sted i de øvrige sfærer. For det andet er det her, de endelige afgørelser træffes om, hvor mange ressourcer, der skal afsættes til at bevare biodiversiteten som én blandt andre samfundsopgaver. Kernen i den politiske sfære er naturligvis de politiske institutioner, men der er udløbere i mange forskellige fora.

I den *etisk-kulturelle* sfære er de primære temaer, hvorfor den biologiske forskellighed er interessant at beskæftige sig med, hvilken betydning den har for det gode liv, hvor væsentlig den bør betragtes i forhold til andre værdier, hvilke etiske forpligtelser den eventuelt giver anledning til etc. I en vis forstand er alle de øvrige sfærer udsprunget af den etisk-kulturelle sfære, og selvom de i udstrakt grad har selvstændiggjort sig som ekspertkulturer med egne traditioner og standarder, har de bevaret tråde tilbage. Det er her, de selvstændiggjorte kulturer i sidste instans må retfærdiggøres som fornuftige, værdifulde, rimelige eller berettigede. Den etisk-kulturelle sfære er institutionelt set den mest heterogene. Den strækker sig fra den brede offentlige debats forskelligartede fora til mere specialiserede forsknings- og kulturinstitutioner af forskellig art.

Når jeg bruger den kombinerede betegnelse 'etisk-kulturel' er det for at understrege forbindelsen mellem det i snæver forstand etiske – de generelle spørgsmål om det gode liv og hensynet til andre – og det i bredere forstand kulturelle. Det kulturelle betegner den sammenhæng, de etiske spørgsmål stilles indenfor, og som præger både den måde, spørgsmålene stilles på, og de svar som følger. Det indbefatter i vor sammenhæng de handlemåder, traditioner, genrer, institutioner etc., som har udviklet sig omkring den biologiske diversitet. Jeg bestræbt mig på at bevare etikken i en relativt "tyk" form – med den amerikanske filosof Michael Walzers betegnelse – frem for alene at indskrænke mig til de "tynde" og tilstræbt universelle og ahistoriske principper, det "moraliske Esperanto," der almindeligvis præger filosofiske debatter.¹⁰ Derfor har jeg også valgt at inddrage historiske personers ambitioner og handlinger i stedet for at nøjes med at diskutere værdier og forpligtelser i en mere abstrakt form.

Den etisk-kulturelle sfære er tæt forbundet med den politiske sfære, eftersom begge sfærer er optaget af værdier, forpligtelser, prioriteringer, det gode livs bestanddele etc. I begge sfærer er et centralt spørgsmål, i hvilken udstrækning det problemfelt, som biodiversiteten indgår i, skal prioriteres i forhold til andre påtrængende områder. Forskellen mellem de to sfærer er primært den, at aktørerne i den politiske sfære er underlagt kravet om at træffe specifikke afgørelser, mens den offentlige debat i den etisk-kulturelle sfære permanent holder

¹⁰ Michael Walzer: *Thick and Thin. Moral Argument at Home and Abroad*, Notre Dame/London: University of Notre Dame Press 1994.

temaer i kog med stadigt nye oplysninger og indfaldsvinkler uden at være underlagt beslutningstvængens pres.¹¹

Afsættet for debatten om den biologiske diversitet befinder sig primært i den naturvidenskabelige sfære. Biologer har gjort andre faggrupper opmærksomme på et problem, som de gennem deres forskning er blevet bekendte med. Forskningsresultaterne har ikke af sig selv forårsaget en debat i videre kredse efter på vanlig vis at være fremlagt i videnskabelige specialtidsskrifter. Mange biologer har tværtimod meget bevidst bevæget sig udenfor den traditionelle naturvidenskabelige sfære og henvendt sig som engagerede samfundsborgere i den bredere etisk-kulturelle og politiske debat – ofte med brug af termer, der ligger langt fra dem, de almindeligvis anvender i det videnskabelige arbejde.

Afhandlingens placering

Udgangspunktet for denne afhandling befinder sig et af de steder, hvor biologerne har henvendt sig, nemlig i den etisk-kulturelle sfære. På linie med mange andre har jeg reageret på opfordringen til at have øje for biodiversiteten eller den biologiske mangfoldighed og de værdier, som er forbundet med den. Jeg har i udgangspunktet stillet mig to meget simple spørgsmål: For det første: Hvad er biodiversitet overhovedet for en størrelse? Hvad er diversitet i hvilke henseender? Og for det andet: Hvorfor er denne diversitet så vigtig – for hvem og af hvilke grunde? Det første spørgsmål angår genstanden for interessen. Det andet angår begrundelsen for interessen.

Undersøgelsen af begrebet 'biodiversitet' kan bedst betegnes som en vidensteoretisk undersøgelse. Det spørgsmål, jeg har valgt at forfølge, er, hvilke hver for sig rimelige, rationelle og virkningsfulde måder, diversiteten er blevet optegnet på, ikke blot indenfor den aktuelle videnskabelige diskussion, men tillige i traditioner, der tidligt eller på anden måde er adskilt fra moderne videnskab. Optegnelsen af diversiteter er ikke alene et spørgsmål om verdens beskaffenhed, men også om menneskelig udvælgelse. Verdens genstande kan være forskelligartede på et utal af måder, men vi vælger forskelle ud, som betragtes som væsentlige i én eller anden henseende. Udvælgelsen er udtryk for kulturelle prioriteringer. I hvor høj grad prioriteringer og opdelinger er ensartede på tværs af kulturelle skel, er et interessant empirisk spørgsmål, som jeg skal tage op i nogle af afhandlingens første kapitler. Interessen for systematisering hænger også sammen med det forhold, at det ikke alene er antallet af arter, der er interessant. Det er særligt bekymrende, hvis en hel artsgruppe – hvad det mere præcist kan betyde, skal vi vende tilbage til – er ved at forsvinde sammen med den sidste art i gruppen. Dermed bliver det af særlig betydning, hvordan forskelligheden tolkes, og hvordan systematiseringer og klassifikationer konstrueres. Systematiseringerne fortæller samtidig noget om de uensartede interesser, der er knyttet til den biologiske diversitet.

¹¹ Jf. også Jürgen Habermas: *Faktizität und Geltung*, Frankfurt am Main: Suhrkamp 1992.

Efter de vidensteoretiske undersøgelser følger en mere direkte værdiorienteret del, hvor spørgsmålet om biodiversitetens betydning og værdi behandles. En sådan undersøgelse kan antage forskellige former. Jeg har forsøgt at kombinere to tilgange. På den ene side er der tale om en traditionel filosofisk tilgang, hvor jeg har opsøgt og vurderet de argumenter eller argumentationsstrategier, der relaterer sig til problemområdet. Et centralt tema er spørgsmålet om menneskers status i forhold til den øvrige biologiske verden: Har mennesker en særstatus, der legitimerer udnyttelse af andre væsner? Et andet er spørgsmålet om de værdier, vi forbinder med den biologiske mangfoldighed: Hvad går tabt for os, hvis den biologiske mangfoldighed mindskes? Et tredje er spørgsmålet om genstandes egenværdi.

På den anden side har jeg fundet det værd at undersøge, hvilke genrer, traditioner eller former for praksis der er eller har været knyttet til den biologiske diversitet. For så vidt som den biologiske forskellighed har betydning og værdi for mennesker, er det således oplagt at undersøge, på hvilken måde, dette mere specifikt kommer til udtryk. Værdier vil i reglen være sammenknyttet med særlige traditioner og handlemåder, og deres substans bliver tydeligere, når de ses i sammenhæng hermed.

Nogle metodemæssige overvejelser

Den gennemgående metodiske tilgang i afhandlingen kan bedst betegnes som kritisk-hermeneutisk, selvom man kan diskutere om en hermeneutisk tilgang overhovedet bør betegnes som en metode.¹² I visse tilfælde suppleres med begrebsanalytiske eller begrebshistoriske tilgange. Det mest centrale træk ved tilgangen i projektet er slet og ret, at jeg har bestræbt mig på at identificere og vurdere, i visse tilfælde omfortolke og nyformulere argumenter. Mit primære ærinde er, hvad der almindeligvis betegnes som systematisk – forstået i modsætning til såvel historisk som sociologisk.

Hensigten har ikke primært været hverken at optegne biodiversitetens idéhistorie, selvom afhandlingen rummer en række historiske tilbageblik, eller at finde, forstå og viderebringe ”holdninger til” eller ”opfattelser af” eller ”præferencer i forhold til” den biologiske diversitet hos udvalgte forfattere eller i bestemte befolkningsgrupper. Jeg har, i overensstemmelse med en gadamersk tilgang til hermeneutikken, været mere interesseret i sagen selv end i forskellige forfatters mening om sagen.¹³ De forfattere, der behandles, er blevet betragtet som kompetente og seriøse samtalepartnere, hvis argumenter er værd at tage alvorligt netop som sådanne, og dermed også kritisk at vurdere. Disse to ting hænger uløseligt sammen. Man kan ganske enkelt ikke tage argumenter – eller

¹² Hans-Georg Gadamer: *Wahrheit und Methode* (1960), Tübingen: J.C.B. Mohr 1975; Richard Rorty: *Philosophy and the Mirror of Nature*, Princeton University Press, chp. VII, pp. 315ff.

¹³ Gadamer (1960/ 1975), bl.a. pp. 275ff.

disses ophavsmænd – seriøst uden at vurdere dem som ytringer med fordring på gyldighed, herunder intern kohærens, adækvathed og præcision i forhold til det behandlede sagsforhold. Jeg har i udgangspunktet forventet at lære af de forfattere, hvis skrifter jeg har læst, og dermed også nødvendigvis forsøgt at vægte deres argumenters styrke og vægt.

Som bekendt lærer man ofte lige så meget af at finde dårlige argumenters svagheder som af at blive præsenteret for de gode. Jeg har derfor også behandlet svagere argumenter, hvor der har været en pointe med det. Mere generelt har jeg tilstræbt at fremlægge en bred flerhed af argumentationstyper og -strategier, selvom ikke alle er lige holdbare. Under alle omstændigheder har antagelsen været den, at forfatter og læser er fælles om det projekt at finde frem til de argumenter, som er klare og mest tungtvejende i en given sag. Jeg har set i samme retning som de forfattere, hvis tekster jeg har behandlet, og ikke – som en antropolog eller sociolog i højere grad ville gøre det – set udefra på forfatterne som undersøgelsesgenstande.

Flere kapitler rummer etiske diskussioner af filosofisk art. Jeg har her tilføjet nogle yderligere metodiske overvejelser. Specielt i kapitlet om intrinsisk værdi (kapitel 16) har det været nødvendigt at uddybe den metodiske tilgang. Tilgangen ligger her i tråd med det, som den amerikanske filosof John Rawls har betegnet som etablering af en refleksiv ligevægt mellem intuitioner, teorier, principper og værdier. Også her kan det diskuteres, om det er berettiget at tale om en særlig metode snarere end slet og ret om refleksive overvejelser.

Åben og lukket tilgang

Man kan overordnet set skelne mellem to tilgange indenfor forskning med et kritisk-hermeneutisk sigte, en åben og en lukket. Vælger man den *lukkede* tilgang, har man på forhånd afgrænset sit materiale på en sådan måde, at det bliver muligt at foretage en mere eller mindre fuldstændig gennemgang af kilderne. Man kan eksempelvis vælge at lave en afhandling om videnskabsopfattelsen hos en bestemt forfatter eller om naturopfattelsen hos udvalgte videnskabsfolk i en bestemt periode. Styrken er, at man kan koncentrere sig om et begrænset materiale, som man har mulighed for at kende til bunds. Man vil ofte søge at inddrage kilder, som ikke tidligere har været kendt eller kun svagt belyst. Svagheden er, at man vil være bundet til det udvalgte materiale. Det problematiske heri kan dog begrænses betydeligt gennem udvælgelsen af tilstrækkeligt interessant materiale og gennem perspektivering af det.

Vælger man omvendt den *åbne* tilgang, har man ikke på forhånd afgrænset sig til et bestemt kildemateriale. Man søger, i princippet uden nogen form for restriktion, efter de, bedømt fra en aktuel horisont, bedste argumenter, der er formuleret i relation til et bestemt sagsforhold. Søgningen er i princippet ikke begrænset af tid og sted. Gode argumenter kan være formuleret langt væk i tid og rum. Store afstande stiller større krav til fortolkning, når argumenters virkningshistorie forlænges gennem transformation til en aktuel sammenhæng, men

afstanden udgør ikke en principiel barriere. Styrken er, at man ikke på forhånd har begrænset afsøgningen efter argumenter til et bestemt materiale, men frit kan bevæge sig på tværs af tid og sted. Én af svaghederne er, at man typisk vil være tvunget til at afsøge et væsentligt større materiale, og at man aldrig kan vide sig sikker på ikke at have overset væsentlige argumenter og strategier, der er formuleret steder, man ikke har søgt. Sådan er vilkårene slet og ret.

Desuden vil man sjældent på samme måde som i den lukkede tilgang kunne fremvise ukendte dokumenter fra glemte arkiver. Fremvisningen af nyheder har ikke den samme interesse i den åbne tilgang. Tværtimod vil man ofte vælge at inddrage velkendte klassikere, som genlæses med henblik på et nyt sagsområde. Det kan så til gengæld betyde, at der dukker oversete elementer op i teksterne, at fokus forskydes i nye retninger, eller at der knyttes forbindelser til tekster eller sagsområder, man normalt ikke forbinder med forfatteren.

De to tilgange er ikke mulige at holde skarpt adskilt, men udgør poler i et spektrum. Den lukkede tilgang forhindrer ikke forfatteren i at inddrage kilder og argumenter fra andre steder end de på forhånd afgrænsede hovedkilder. Tværtimod vil eksterne synspunkter eller forhold ofte kunne kaste et nyt lys ind over det afgrænsede materiale. En ældre forfatters værk får ofte nyt liv ved at blive konfronteret med senere argumenter, synsvinkler eller fortolkninger. I den åbne tilgang vil det omvendt altid i praksis være en relativt begrænset mængde af kilder, man trækker på, ganske enkelt fordi man ikke vil have tid til komme omkring alle muligheder.

Sigtet er i udgangspunktet forskelligt i de to tilgange. Mens den lukkede tilgang primært søger at kortlægge opfattelsen af et bestemt emne blandt forfattere indenfor en på forhånd afgrænset gruppe, søger den åbne tilgang uden begrænsninger efter argumenter i relation til et bestemt sagsforhold. Denne forskellighed til trods kan de to tilgange dog mødes i den udstrækning, de udvalgte forfattere er centrale skikkelser indenfor den udvalgte tematik. En grundig behandling af et sagsforhold vil under alle omstændigheder begynde med en behandling af de argumenter, som formuleres hos særligt interessante, indsigtfulde og præcist formulerende forfattere.

Jeg har, i overensstemmelse med emnet for afhandlingen, valgt den åbne tilgang. Dvs. jeg har ikke på forhånd afgrænset mig til en begrænset gruppe forfattere, men er gået på jagt efter gode argumenter, i princippet uanset hvor og af hvem de måtte være formuleret. Jagt på argumenter foregår dog aldrig ud i det blå, men starter der, hvor sandsynligheden for at finde gode argumenter forventes at være størst. Hvor det er, afhænger af det specifikke emne. I flere af denne afhandlings kapitler har jeg startet jagten blandt nutidige biologer af forskellig slags, i andre tilfælde har det været markante både fortidige og nutidige biologiske forfattere, mens argumenterne i visse kapitler primært er søgt blandt forskellige grupper af filosoffer. Overlappet mellem de to grupper har i øvrigt vist sig større end forventet.

Argumenter optræder i reglen i indbyrdes forbundne klumper, hvor de er koblet sammen i kraft af både teoretiske og mere generelle livsformmæssige

forudsætninger. De argumenter, der anvendes af en forfatter i én sammenhæng, vil derfor i reglen være forbundet på mere eller mindre kohærent vis med argumenter, der anvendes i andre sammenhænge. Særligt interessant er det naturligtvis, når en høj grad af kohærens er forbundet med både systematik og sensitivitet som hos en Aristoteles, en Linné, en von Humboldt, en Darwin eller en Warming. Jeg har derfor også i en række tilfælde fundet det frugtbart at koncentrere mig om et begrænset antal særligt markante forfattere, hvis argumenter jeg har fundet det interessant at behandle. Jeg har derved samtidig opnået at etablere en række markante pejlemærker i det argumentative landskab.

Forholdet til empirien

Denne afhandling er ikke en biologisk afhandling. Den er ikke opbygget omkring empiriske undersøgelser af biologiske organismer, økologiske systemer etc. Den handler om menneskers forhold til, tolkninger af og opdelinger af den biologiske mangfoldighed. Der anvendes derfor ikke empiriske, kvantitative metoder af den type, som kendes fra den biologiske videnskab. Jeg har koncentreret mig om at fremstille og kortlægge begreber, systematikker og tolkninger af overordnet art. Begreber, tolkninger og systematikker, som har det til fælles, at de er interessante og relevante at kende, når man nærmer sig emnet 'biodiversitet' med en etisk-kulturel tilgang.

Omvendt vil det i mange tilfælde ikke være muligt at forholde sig til begreberne uden at inddrage visse former for empiri. F.eks. er det ikke muligt at forholde sig til artsbegrebet uden et minimum af kendskab til empiriske forhold af biologisk karakter. Jeg har i sådanne tilfælde været henvist til at basere mig på foreliggende empiriske undersøgelser – men adskiller mig ikke derved væsentligt fra de biologer, som beskæftiger sig med biodiversitet på et mere overordnet niveau, og som tilsvarende er henvist til i stor udstrækning at basere sig på andres empiri. Disse biologer er på deres side ofte henvist til at diskutere emner, som traditionelt behandles indenfor videnskabsteori og filosofi, dvs. udenfor den empirisk orienterede biologi i snæver forstand. På en række områder er biologi, videnskabsteori og filosofi gensidigt overlappende. Det er sådanne områder, hvor begreber, systematikker og metoder reflektivt overvejes, jeg primært har beskæftiget mig med i afhandlingens første del.

Men kunne sige, at det empiriske materiale i mine undersøgelser har været tekster af forfattere, som har beskæftiget sig med den biologiske mangfoldighed. En sådan formulering er dog delvist vildledende, da den indikerer en historisk eller sociologisk tilgang til materialet. Som nævnt har disse tilgange ikke været primære for mig. Jeg har i de fleste tilfælde været interesseret i nøjagtig det samme som de forfattere, jeg har forholdt mig til, og har dermed også været umiddelbart interesseret i de argumenter, de lægger frem. I langt de fleste tilfælde har det været muligt at forholde sig til argumenterne uden at foretage selvstændige empiriske undersøgelser. Jeg håber at have været tilstrækkeligt tilbageholdende i de tilfælde, hvor større erfaring med empiriske undersøgelser

havde været en fordel. Når man opererer i et grænseområde, træder man dog uundgåeligt ind på områder, hvor man burde have udvist større forsigtighed.

Et andet område, hvor jeg har været henvist til andres empiriske undersøgelser, er kortlægningen af den folkelige taksonomi, som jeg har fundet nyttig for forståelsen af senere systematiske optegnelser af den biologiske mangfoldighed. Jeg har her tage udgangspunkt i etnobiologiske undersøgelser, men akkurat som på det biologiske område rummer feltet nogle interessante videnskabelige eller videnskabsteoretiske problemstillinger, som kan behandles med udgangspunkt i det foreliggende empiriske materiale.

Også på et tredje område har jeg trukket på andres empiriske undersøgelser. Jeg tænker her ikke mindst på gennemgangen af biodiversitetens forskellige genrer i afhandlingens anden del; haver, samlinger, museer etc. I den udstrækning, det har været nødvendigt at inddrage materiale, der alene er tilgængeligt på særlige arkiver – i mange tilfælde skrevet på nogle for mig vanskeligt tilgængelige sprog som latin og italiensk – har jeg baseret mig på andres undersøgelser. Af grunde, som jeg skal vende tilbage til om lidt, har jeg denne begrænsning til trods valgt at medtage afsnit om disse forhold.

Forholdet til det historiske

I naturvidenskabelige sammenhænge er det ofte sådan, at ældre tekster betragtes som relativt uinteressante, efterhånden som nyere, grundigere og mere sofistikerede studier eller forbedrede teorier overflødiggør dem. Disse tekster tillægges derefter alene historisk interesse, forstået som en relativ perifer ting, der ikke har umiddelbar betydning for den aktuelle videnskab. Der er undtagelser. Darwins værker er på trods af deres høje alder fortsat et centralt referencepunkt for mange biologer, uanset om der hentes støtte i, leveres opbakning til eller formuleres kritik af elementer i hans teori.

I filosofiske og humanistiske sammenhænge ser man dog langt oftere en genintroduktion af ældre forfatters overvejelser i en nutidig kontekst. Ældre værkers direkte virkningshistorie er her mere markant. Samtidig vil ældre tekster, genrer og institutioner åbenlyst være genstand for større interesse i humanistisk tradition alene af den grund, at de udgør vidnesbyrd om menneskers tænke- og handlemønstre, hvoraf nogle vil være foranderlige, mens andre er stabile og grundlæggende, måske ligefrem genetisk bestemte. I humanistisk tradition kan ældre tekster således have interesse på i hvert fald tre måder. For det første kan de være direkte leverandører af synsvinkler og argumenter af umiddelbar relevans. For det andet kan de aflæses som udtryk enten for kulturel forskellighed eller for antropologisk konstans. For det tredje kan de være idéhistorisk interessante som forløbere for eller ophav til aktuelle traditioner, der bliver lettere at forstå i kraft af kendskabet til for- og oprindelseshistorien.

Min interesse for de ældre tekster og institutioner, der behandles i afhandlingen, er da også flersidig. For det første er en række ældre tekster direkte relevante for de problemstillinger, jeg beskæftiger mig med. Kapitlet om men-

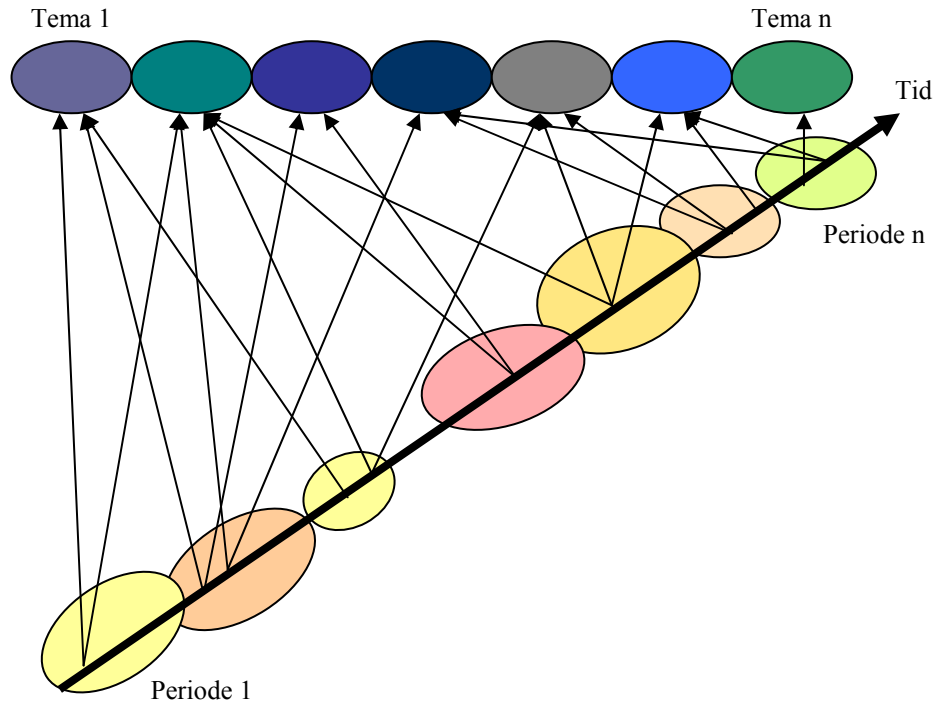
neskets særstatus trækker i vid udstrækning på ældre, klassiske tekster, hvis aktuelle relevans turde være åbenlys. Alle de behandlede tekster har en omfattende virkningshistorie med arvtagere i den nutidige debat. De klassiske tekster kan således uden videre betegnes som netop klassikere, der på trods af tidslig afstand fortsat formår at gøre sig gældende overfor en nutidig læser.

For det andet har inddragelsen af ældre tekster og institutioner været uundgåelig i kortlægningen af de forskellige måder, mennesker har optegnet den biologiske diversitet. Ældre tekster og institutioner er vigtige, fordi de kan fortælle om kontinuitet eller brud i optegnelsen af den biologiske diversitet. Ældre tekster minder samtidig ofte i højere grad end nyere tekster om det engagement, som har foranlediget de biologiske optegnelser. Mange ting bliver trivielle og næppe værd at nævne, når en tradition først er sat på skinner, og man kan koncentrere sig om detaljer. Ældre tekster og institutioner giver derfor ofte mere markante vidnesbyrd om menneskers interesser i den biologiske mangfoldighed end nyere tekster.

For det tredje har ældre tekster været interessante for mig som ophav til argumenter, begreber, genrer eller tilgangsmåder, der senere er blevet alment tankegods. Selvom jeg ikke har været ude i et idéhistorisk ærinde, så har jeg generelt fundet det vigtigt at opsøge kilden til anvendte begreber. Oprindelsen er i reglen interessant, både når der er tale om kontinuitet i forhold til aktuelle former, og når der optræder markante skift. Jeg har desuden valgt at fremlægge særligt illustrative eller lærerige historiske forløb.

Jeg har forsøgt at illustrere forskellen mellem den historiske og den systematiske tilgang i *Figur 0.2*. Den historiske tilgang vil almindeligvis være forpligtet på at give dækkende fremstillinger af de enkelte epoker og deres centrale temaer. Med en systematisk tilgang er det primært de temaer, som fra en aktuel synsvinkel forekommer særligt interessante, der behandles. Bidrag fra andre perioder inddrages kun i den udstrækning, de forekommer interessante fra en nutidig synsvinkel. Der er ingen forpligtelse til at behandle idéhistorisk vigtige temaer, som ikke forekommer interessante i en aktuel sammenhæng.

Figuren forenkler, da der ikke nødvendigvis er tale om ensartede, men snarere om beslægtede temaer på tværs af perioder. En systematisk opstilling af temaer finder altid sted med udgangspunkt en specifik nutidig horisont, aldrig fra et transcendentalt intet-sted. Temaer og begreber kan desuden aldrig isoleres fuldstændigt fra den ”tykke” kulturelle sammenhæng, de indgår i, og den nutidige behandling vil derfor i én eller anden udstrækning gøre vold på den oprindelige betydning. Det er et uomgængeligt grundvilkår. Horisontsammensmeltninger kan aldrig blive fuldstændige, selvom der omvendt ikke er hjørner af fremmede kulturer, der af principielle grunde vil være utilgængelige. Det vil da også være endnu mere fejlagtigt at betragte de enkelte perioder (eller kulturer) som gensidigt aflukkede og brudløse osteklokker uden mulighed for gensidig forståelse og påvirkning.

Figur 0.2. Historisk vs. systematisk tilgang. I den historiske fremstilling er den tidslige rækkefølge væsentligst (illustreret ved ellipserne på tidslinien), mens temaerne (den øverste række ellipser) indgår i den udstrækning, de er centrale i en given periode. I den systematiske fremstilling er temaerne og de relaterede argumenter vigtigst, mens den tidslige placering er sekundær.

Akkurat som vi så det med distinktionen mellem den åbne og den lukkede tilgang, så er distinktionen mellem den historiske og den systematiske tilgang flydende. Forståelsen af nutidige genrer eller fortsat anvendte begreber bliver altid uddybet gennem indsigten i deres oprindelse. En systematisk behandling må derfor nødvendigvis inddrage centrale elementer i deres historiske udvikling. Omvendt bliver en historisk fremstilling ligegyldig, hvis den ikke har en solid basis ikke blot i et systematisk kendskab til de anvendte begreber, men tillige i bevidstheden om aktuelle konflikter, som den netop kan bidrage til at belyse. Man må være engageret i nutiden for på lodig vis at kunne forstå og fremstille fortidige hændelser og tekster – og dermed også forlænge disses virkningshistorie.

Den etisk-kulturelle tilgang

Jeg har betegnet den sfære, hvori denne afhandling tager sit udgangspunkt, som den etisk-kulturelle sfære. Hermed skal forstås det område, hvor man beskæftiger sig med etiske og kulturelle værdier i bredeste forstand, forestillinger om og

frugtbare eksempler på elementer i det gode (liv) etc. Den biologiske diversitet relaterer sig til et bredt spektrum af elementer indenfor denne sfære. Der har udviklet sig en række kulturelle genrer, der alle har diversiteten som tema, men som relaterer sig til forskellige dele af et bredt spektrum af værdier. Samtidig rejser forholdet til de mange slags organismer nogle centrale spørgsmål om menneskenes placering og forpligtelser.

Kombinationen af det etiske og det kulturelle forhindrer til den ene side den etiske diskussion i at blive unødigt abstrakt, til den anden side at den kulturelle undersøgelse forbliver retningsløst registrerende, uden argumentativ ambition. Nogle af kapitlerne bevæger sig ret eksplicit indenfor en traditionel filosofisk emnekreds, men jeg har så vidt muligt forsøgt at placere disse diskussioner indenfor den bredere kulturelle horisont, der aftegnes gennem de mere fortællende afsnit. Forståelsen af det ”tynde” argument er søgt uddybet gennem kendskab til dets ”tykke” basis.

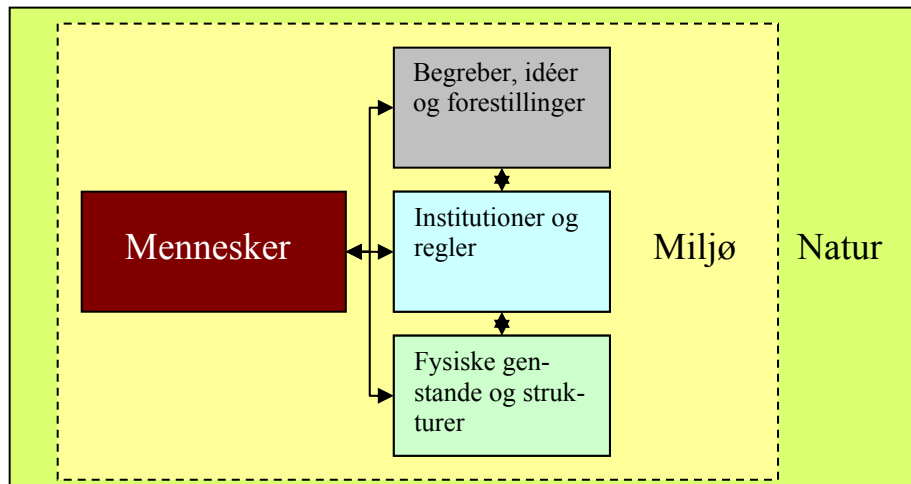
En række af afsnittene, specielt i førstedelen, er af videnskabsteoretisk art. Også videnskaben er et kulturelt fænomen med særlige værdier. Det er af umiddelbar etisk-kulturel interesse både at kende de videnskabelige resultater, og at forstå præmisserne bag. Da biodiversiteten udgør et vigtigt etisk-kulturelt og politisk emneområde, så er det væsentligt at kende de måder, man kan opdele og opgøre den på. Jeg har derfor forsøgt at trække spørgsmålet om systematik og klassifikation ind i den etisk-kulturelle sfære for at kvalificere diskussionen om biodiversitetens karakter, værdi og betydning. Konstruktionen af systematikker og klassifikationer er dog også i sig selv et fascinerende fænomen. Det er et ganske raffineret intellektuelt puslespil med filosofiske overtoner, man i taksonomien forsøger at få på plads.

En humanøkologisk afhandling

Jeg har betegnet afhandlingen som humanøkologisk. Da jeg andre steder mere udførligt har skrevet om humanøkologien som fagområde,¹⁴ skal jeg her nøjes med nogle få bemærkninger. Som vist på *Figur 0.3* nedenfor er humanøkologiens genstandsområde menneskers relation til deres miljø som del af den samlede natur. Mennesker er særegne ved at have skubbet en række mentale og fysiske konstruktioner ind mellem sig selv og det omgivende miljø, således at rela-

¹⁴ Finn Arler: ”Introduktion til humanøkologi,” in F. Arler (red.): *Humanøkologi. Miljø, teknologi og samfund*, Aalborg University Press 2002 og ”Fra miljøvidenskaben,” in: S. Brock og Poul Pedersen (red.): *Dømmekraft. Objektivitet, subjektivitet og videnskab*, Århus 1989, pp. 49-64. Se også Bernhard Glaeser (red.): *Humanökologie: Grundlagen präventiver Umweltpolitik*, Opladen: Westdeutscher Verlag 1989; Kurt Viking Abrahamsson, Jan-Erik Hällgren, Tage Sundström & Sverker Sörlin: *Humanekologi. Naturens resurser och människans försörjning*, Stockholm: Carlsson Bokförlag, 1992, og afsnittet om humanøkologi i Sörlin, Sverker: *Naturkontraktet. Om naturumgängets idéhistoria*, Stockholm: Carlsons 1991.

tionen til miljøet bliver væsentlig mere kompliceret end relationen mellem andre organismer og deres miljø.

Figur 0.3. Humanøkologiens genstandsområde – samspillet mellem mennesker og miljø formidlet gennem henholdsvis idéer og forestillinger, institutioner samt fysiske genstande og strukturer. Det hele foregår som del af den samlede natur.

Forenklet set drejer det sig om tre typer af konstruktioner: begreber, idéer og forestillinger (f.eks. videnskabelige og etiske teorier og forestillinger), institutioner og regler (f.eks. love, organisationer og administrative strukturer) og fysiske genstande og strukturer (f.eks. maskiner og veje). Overgangene mellem de tre grupper er naturligvis flydende. Tilstedeværelsen af de tre slags konstruktioner gør studier af menneskers miljørelationer væsentlig mere sammensatte end studier af andre organismer. Humanøkologiske studier må bevæge sig på tværs af traditionelle disciplinrænsere. Det, der begrunder denne besværlige tværvidevidenskabelighed, er først og fremmest problemorienteringen. Samtidig rummer den humanøkologiske tradition, der har udviklet sig over de seneste tre til fire årtier, en markant refleksiv dimension, der ikke mindst udspringer af en generel anfægtelse over de udsigter, som tegner sig for den både fortsat voksende og stadigt mere markant tilstedeværende menneskehed.

Denne afhandling ligger helt i tråd med humanøkologiens på én gang problemorienterede og refleksive tradition med dens stærke fokus på etiske problemstillinger i bred forstand. Den kan dog med lige så god ret siges at befinde sig indenfor den del af den miljøetiske eller -filosofiske tradition, der ikke puristisk holder sig på afstand af mere håndfaste problemstillinger. De to traditioner ligger da også i umiddelbar forlængelse af hinanden.¹⁵

¹⁵ Jf. også Anton Leist: "Wirksamkeit statt Wahrheit: Warum ethische Theorien überflüssig sind," under udg.; "Ökologische Gerechtigkeit: Global, intergenerationell und humanökologisch," in: Nida-Rümelin, J. (ed.), *Angewandte Ethik. Ein Handbuch*, Stuttgart 2005, pp. 426-513.

Afhandlingens disposition

Afhandlingen er overordnet opdelt i to halvdele. Den første del undersøger de forskellige måder, den biologiske forskellighed kan opdeles og er blevet opdelt på. Anden del har diversitetens værdi og betydning som emne. De to dele er dog tæt forbundne, da opdelingerne af den biologiske forskellighed på mange måder afspejler de forskellige interesser, som knyttes til den. Jeg skal i det følgende kort skitsere afhandlingens temaer.

Det overordnede spørgsmål i afhandlingens første del er, hvordan mennesker opdeler og teoretisk håndterer den biologiske mangfoldighed. Helt basalt er det nødvendigt med en form for systematisering og klassifikation for at skabe et overblik over diversiteten. Hvordan griber man en sådan opgave an? Er der kun én eller snarere en lang række slags forskelligheder, som kan danne basis for en systematisering? Hvilke slags forskelligheder er så interessante, at der har udviklet sig traditioner omkring dem? Er der nogen form for universel konsensus omkring systematiseringen?

Jeg har valgt at lægge ud med en debat, som i nogle årtier har fundet sted blandt etnobiologer, om muligheden for at identificere universelle træk ved folkelige, dvs. før-videnskabelige taksonomier. I det efterfølgende kapitel behandler jeg tidlige systematiseringer af den biologiske diversitet, der udgør alle bindeled eller overgangstrin mellem den folkelige taksonomi og den videnskabelige tradition. De fire centrale personer er Aristoteles, Theofrast, Dioscorides og Plinius, der til sammen dominerede den naturhistoriske tradition frem til senrenæssancen.

Med udgangspunkt i den folkelige taksonomi og den tidlige systematiske naturhistorie tegner der sig flere mulige, og historisk virksomme former for opdeling af den biologiske diversitet: en nytteorienteret, en ligheds- eller slægtskabsbaseret, en økologisk-funktionel, en geografisk, samt en kvalitativ eller betydningsmæssig, hvortil kan føjes et platonisk tvedelingsprincip. Alle disse former har senere været benyttet i udstrakt grad, hvilket jeg skal forsøge at vise i de efterfølgende kapitler. Kapitel 3 omhandler den voksende interesse for den biologiske diversitet, som opstår med de trykte urtebøger fra slutningen af 1400-tallet og frem. Den medicinske nytte spiller hovedrollen i de tidligste værker, men interessen forskydes i løbet af de følgende århundreder i nye retninger, ikke mindst i kølvandet på introduktionen af planter fra andre verdensdele. Kapitel 4 behandler de kontroverser, som opstår indenfor den moderne systematik og taksonomi i forlængelse af Darwins evolutionsteori. Jeg har optegnet de forskellige tilgange og forsøgt at identificere styrker og svagheder. Tilgangene afspejler forskellige prioriteringer, der både er relateret til forskningsmæssige interesser og pragmatiske hensyn.

I kapitel 5 har jeg forfulgt to alternative typer af klassifikation, som Theofrast som den første angav som muligheder. Det drejer sig på den ene side

om fysiognomiske og funktionelle opdelinger af organismer, dvs. opdelinger som tager udgangspunkt i såkaldt konvergente eller analoge træk. På den anden side om opdelinger af samlevende organismer, organiseret efter levested, fysiognomi eller typiske arter. Kapitel 6 handler om opdelinger af organismer med udgangspunkt i den kvalitative skala, som Aristoteles introducerede, og som senere er kendt som *scala naturae*. Jeg har med Lamarck som springbræt behandlet nyere forsøg på at begrunde en skalering.

Artsniveauet er det kategoriale niveau, som har haft den største bevågenhed i debatten om den biologiske forskellighed, og behandles særskilt i kapitel 7. Spørgsmålet er, om arter blot er tilfældige konstruktioner, der kan forventes at variere, eller så faste objektive størrelser, at alle kulturer kan forventes at opfatte dem på nogenlunde ensartet vis. Kapitlet munder ud i en diskussion af et par alternative pluralistiske tilgange. I førstedelens afsluttende kapitel 8 behandles spørgsmålet om diversitetsmål. Begrebet omfatter både mål på og mål for diversiteten. Målinger af biodiversitet forudsætter valg af indikator, der igen har relation til bestemte målsætninger. Kapitlet omfatter en kort diskussion af alternative mål for beskyttelse.

Anden del af afhandlingen er viet spørgsmålet, hvorfor den biologiske diversitet er værd at bevare. I kapitel 9 diskuteres de oftest anvendte typer af argumenter for menneskers særstatus, koncentreret om henholdsvis religion, magtforhold, gensidighed, etisk relevante egenskaber, samt argumenter af teleologisk og perfektionistisk tilsnit, hvor menneskenes særstatus gøres betinget af kvalitativt vurderbare evner og ydelser. I de følgende kapitler behandles spørgsmålet om biodiversitetens betydning for mennesker. Det gennemgående spørgsmål er, hvor langt forskellige former for værdi rækker som begrundelse for bevarelse af biologisk mangfoldighed.

I kapitel 10 skal jeg diskutere de forskellige former for direkte og indirekte nytteværdi, der i mere snæver forstand er knyttet til andre organismer. I de to følgende kapitler (11 og 12) skal jeg koncentrere mig om tre typer af aktiviteter, genrer eller interesseområder, hvor forholdet til andre organismer ikke er nyttepræget, og hvor den biologiske forskellighed samtidig spiller en særlig rolle: udviklingen af lyst- og prydhaver, af samlinger af levende eller døde organismer samt af en tradition for biologiske rejser eller feltstudier, ofte i områder med stor biologisk diversitet. De to kapitler er tænkt som historisk orienterede ”tykke” indspil til de følgende kapitler, hvor der sættes direkte fokus på de tilknyttede ”tynde” værdier.

I de efterfølgende to kapitler (13 og 14) skal jeg således forsøge at identificere de værdier, som har været eller fremover bør være styrende for etableringen af biodiversitetens genrer. Jeg har koncentreret mig om de tre væsentligste typer af værdi, som er blevet knyttet til organismer eller arter, der ikke har nogen klar nyttemæssig betydning: æstetisk værdi, identifikationsværdi samt videnskabelig eller filosofisk værdi. Jeg lægger ud med de interesser og værdier, der er mest selvcentrerede, for at ende i værdier, hvor distancen til menneskers kropslige behovsopfyldelse er mest udpræget. Den stigende grad af decentrering

af interessen gør det stadig mindre væsentligt, om mennesket tillægges en særstatus. I kapitel 15 vil præmissen om, at mennesker er og bliver omdrejningspunkt i debatten om biodiversitet, blive udfordret med udgangspunkt i teoretikere, der argumenterer mod at betragte mennesker som særegne i forhold til andre organismer. Centralbegrebet i kapitlet er den flertydige såkaldt 'intrinsiske værdi.'

Det afsluttende kapitel vil være viet spørgsmålet om, hvordan prioritering kan og bør foretages, hvornår beslutninger af betydning for den biologiske diversitet kan betragtes som demokratiske, og hvordan argumenter af den type, jeg skal præsentere i del II, bør indgå i demokratiske beslutningsprocesser. Jeg præsenterer to analytiske opdelinger: dels tre typer af begrundelse for demokratisk beslutning, dels tre typer af goder. I anden runde skal jeg undersøge forskellige muligheder for at demokratisere beslutninger af særlig betydning for den biologiske diversitet, nemlig beslutninger om landskabsudvikling